

Vasilij Melik

DEMOKRATIZACIJA VOLILNEGA SISTEMA (1907) IN NJENI UČINKI

Predavanje na 19. zborovanju slovenskih zgodovinarjev, Maribor, 27. 9.—1. 10. 1978

Za volitve v avstrijski parlament od leta 1873 naprej je bilo značilno dvoje: s cenzom omejena volilna pravica, ki je zajela v začetku najmanj 4 %, proti koncu stoletja pa največ 9 % prebivalstva — ter kurije, ki so dajale celotnemu sistemu zares anahronističen značaj. Koristile so liberalnim strankam, ki so imele močne pozicije v mestih in v veleposestvu. v narodnostnem pogledu pa narodom, ki so imeli razvitejšo višjo družbo, to se pravi Nemcem, Italijanom in Poljakom. Na ta način so nastajale umetne večine. Štajerski deželni zbor je imel vseskozi absolutno večino nemških svobodnjakov. Če ne bi bilo kurij, pa bi bile v njem približno enako močno zastopane tri grupacije: nemško-svobodnjaška, nemško-klerikalna in slovenska.

Delavske in demokratične stranke so se od vsega začetka bojevale za »splošno in enako« volilno pravico. Leta 1896 je bila kot dodatek k starim kurijam uvedena še splošna kurija s splošno (seveda samo moško) volilno pravico in slabo šestino (17 %) poslancev. To je bila samo prehodna novost. Boj se je nadaljeval in načelo splošne in enake volilne pravice je zmagalo leta 1905 zaradi socialdemokratskih množičnih akcij za volilno reformo, zaradi krize vladnega sistema na Ogrskem in zaradi revolucije v Rusiji. Ministrski predsednik Gautsch je 28. novembra 1905 v parlamentu obljubil njegovo uresničenje. Februarja 1906 je vlada predložila svoj načrt. 27. marca 1906 je poslanska zbornica izvolila 49-članski odbor za volilno reformo. Pol leta je bilo težišče vsega dela v tem odboru. Osnutek, ki je bil konec oktobra dokončan, je poslanska zbornica le neznatno spremenila in ga 1. decembra 1906 sprejela. 21. januarja 1907 je sledila še gosposka zbornica. 26. januarja 1907 je dobil zakon cesarjevo sankcijo in maja 1907 so bile že prve parlamentarne volitve po novem sistemu.¹

V odboru za volilno reformo so bili zastopani vsi narodi razen Srbov in vse kurije. Zastopani so bili tako pristaši kot nasprotniki reforme. Od Slovencev so bili v njem trije predstavniki. Prvi je bil štajerski poslanec dr. Miroslav Ploj, izvoljen še v starem slogaškem okviru, sicer pa po nazorih liberalec. Drugi je bil šef kranjske Slovenske ljudske stranke dr. Ivan Šušteršič. Tretji je bil zastopnik slovenskih liberalnih poslancev, ki pa ni bil ves čas isti. Nekaj časa je bil Oskar Gabršček, nekaj časa Ivan Plantan, nekaj časa tudi Ivan Tavčar. Ploj je bil najprej izvoljen za prvega podpredsednika odbora, ko pa je predsednik odbora postal minister, je bil v 10. seji 12. junija 1906 Ploj izvoljen za predsednika in je vodil nato odbor, ki je imel vsega skupaj 62 sej, vse do konca, torej veliko večino njegovega obstoja. Šušteršič se je v pogajanjih in posvetih, ki so trajali v odboru,

¹ O volilni reformi glej William Alexander Jenks: The Austrian Electoral Reform of 1907, New York 1950, 227 strani; Vasilij Melik: Volitve na Slovenskem 1861—1918, Ljubljana 1965, 440 strani. Celoten potek diskusije v odboru za volilno reformo dajejo Stenographische Protokolle des Abgeordnetenhauses XVII. Session, Beilage 2727: Verhandlungen des Wahlreformausschusses.

v klubih, med klubi in z vlado, močno angažiral. »Sijajno se je izkazala šušteršičeva lokavost, gibčnost in taktična nadarjenost. Sedaj je zanj bil prišel ugodni trenutek, sedaj je prišel do velikega ugleda v parlamentu,« piše o njem Šuklje v svojih spominih.²

V zadnjem kurialnem parlamentu, izvoljenem v začetku leta 1901, je bilo 425 poslancev, med njimi 205 (48 %) Nemcev, 196 (46 %) Slovanov in 24 (6 %) Romanov (19 Italijanov in 5 Romunov). Po statistiki občevalnega jezika pa je bilo med prebivalstvom leta 1900 36 % Nemcev, 60 % Slovanov in 4 % Romanov. Vzrok za neenakopravno zastopstvo narodov ni bil samo v kurijah, ampak tudi v nepravilni porazdelitvi števila poslancev po deželah. Najslabše zastopstvo so imele dežele izven nekdanjega rimsko-nemškega cesarstva oziroma nemške zveze (Galicija, Bukovina, Dalmacija, Istra), ugodnejše češke dežele (Češka, Moravska, Šlezija), najugodnejše nemško-slovenske dežele razen Spodnje Avstrije, ki je imela tudi premajhno število poslancev. Tako stanje je ustvarila Schmerlingova ustavna ureditev leta 1861 in se je ohranjala ob vseh naslednjih reformah. Žrtev obobjega, kurialne in deželne neenakosti, so bili Ukrajinci, ki so imeli skoraj trikrat več prebivalcev kot Slovenci (Ukrajincev je bilo 13,2 % prebivalcev avstrijske polovice, Slovencev 4,7 %), pa manj poslancev (Ukrajinci 10 — 2,4 % vseh poslancev, Slovenci 15 — 3,5 %). Slovenci so bili samo žrtev kurialnega sistema: njihove dežele so bile po skupnem številu poslancev v parlamentu dobro zastopane. V tako imenovani Notranji Avstriji (Štajerska, Koroška, Kranjska, Primorska) so šteli Slovenci 41 % prebivalcev, toda zaradi kurialnega sistema samo 15 ali 24 % poslancev.

Dosledno izvedena splošna in enaka volilna pravica bi morala popraviti obe krivici: odpraviti bi morala kurije in neenakopravno zastopstvo posameznih dežel. To bi bila seveda prava revolucija. Tako globoke spremembe vlada ni nameravala izvesti in bi je nikdar ne dopustile stranke v parlamentu, ki so imele korist od starega razmerja sil. Soglasje teh strank pa je bilo nujno zaradi dvotretjinske večine, ki je bila potrebna za spremembo volilnega sistema.

Gautschev predlog reforme je povečal število poslancev za 30, od 425 na 455. Nemcem je puščal dotedanjih 205 mandatov (drugače razporejenih po deželah), Romanom je vzel 4 (vse Italijanom), tako da jih je ostalo 20; tako pridobljene mandate in ves povišek je dal Slovanom, ki bi jih bilo v parlamentu 230 ali 50,55 %. Nemški delež bi se zmanjšal od 48 % na 45 %, za pravično rešitev torej še vedno premalo. Zdaj se je začel ogorčen boj za razmerje med mandati posameznih narodov v odboru za volilno reformo, v javnih in tajnih pogajanjih med strankami in vladnimi zastopniki. Beati possidentes prejšnjega stanja so hoteli obdržati vsaj del pridobljene posesti in nerevolucionarni borci za splošno in enako volilno pravico so, če so hoteli, da reforma uspe, morali popuščati. Nova Hohenohejeva vlada je 25. maja, še preden se je začela v ustavnem odboru debata o posameznih členih Gautschevega predloga, predlagala zvišanje števila poslancev še za 40, na 495. Potem so nastajali še novi kompromisi, ki so končno zvišali število poslancev še za 21, na 516. Delež nemških poslancev se je s tem od Gautschevega predloga malenkostno dvignil, od 45,055 % na 45,155 % (od 205 na 233 poslancev), delež slovanskih poslancev malenkostno znižal, od 50,549 % na 50,194 %. Namesto 230 od 455 poslancev so jih dobili 259 od 516, torej ravno še enega nad polovico. Romani so dobili nazaj tiste 4 poslance, ki jim jih je bil Gautsch hotel vzeti. Ohranili so številčno stanje izpred

² Franjo Šuklje: Iz mojih spominov III. del. Ljubljana 1929, str. 74.

reformo (24 mest), to pa je pomenilo 5 % poslanskih mest (pred reformo 6 %, po Gautschevem predlogu 4 %).

Naj pogajanja za mandate pokažemo ob slovenskem primeru. Gautschev predlog je dal notranjeavstrijskim deželam samo en mandat več, je pa teh 64 mandatov precej drugače porazdelil. Slovensko zastopstvo je dvignil od 15 na 23, nemško znižal od 35 na 31, italijansko od 12 na 8, hrvatsko dvignil od 1 na 2. Delež slovenskega zastopstva v notranjeavstrijskih deželah bi se tako dvignil s 24 % na 36 %, kar sicer še ne bi pomenilo enakopravnosti (41 %), a bi se ji le precej približalo. Po Gautschu bi bilo vseh 11 kranjskih mandatov slovenskih, na Goriškem bi imeli Slovenci 3 mandate, Italijani 2, v Istri Hrvati in Slovenci 3 (Hrvati 2, Slovenci 1), Italijani 2. V Trstu je bil ustvarjen iz okolice in dela predmestij poseben slovenski volilni okraj, kar je bila popolna novost, 4 mandati pa so bili namenjeni Italijanom. Na Koroškem so dodelili Slovincem eno poslansko mesto, Nemcem 9, na štajerskem Slovincem 6, Nemcem 21. Slovenski mandati so v obeh deželah zaostajali za deležem slovenskega prebivalstva (1900 25 % na Koroškem, 31 % na štajerskem). Slovenci so v teku razpravljanj postavili zahtevo po še drugem mandatu na Koroškem ter po sedmem mandatu na štajerskem. Oba predloga sta bila v odboru za volilno reformo odklonjena.

Nemški nacionalisti, ki so označevali volilno reformo kot »slavizacijo Avstrije«,³ so se z vso silo vrgli v boj za poseben nemški mandat na Kranjskem. Zahtevali so ga, češ da so imeli vse dotlej na Kranjskem dva veleposestniška mandata, češ da jim pripada zaradi gospodarske moči v deželi in zaradi mostu do Jadrana. Slovanska zveza, poslanski klub, v katerem je bila večina slovenskih in hrvaških poslancev in še nekaj drugih, je bila pripravljena na kompromis: pristala bi na nemški kočevski mandat proti ustrezni kompenzaciji, to je, proti že zahtevanemu, a ne doseženemu slovenskemu mandatu na Koroškem ali na štajerskem.⁴ Ministrski predsednik Beck in zastopnik nemških krščanskih socialcev sta podprla ta kompromis.⁵ Zanj je bil tudi zastopnik socialne demokracije v odboru za volilno reformo dr. Adler, ki je bil proti vsem povečevanjem števila mandatov in je bil zato prej že glasoval proti dvigu slovenskih poslanskih mest na Koroškem in štajerskem, sprejemal pa je sporazumne kompromisne rešitve.⁶ Tako je prišlo do »reasumiranja«, to je, do ponovnega glasovanja o že sprejetih sklepih, kar je zahtevalo posebno proceduro. Ponovno so glasovali o Koroški in štajerski. Glasovanje se je končalo za slovensko kompenzacijo (drugi mandat) na Koroškem negativno. Zanj so glasovali Slovani in socialni demokrat Adler, proti pa vse nemške stranke in Italijani. Kakor je rekel poznejši ministrski predsednik Stürgkh, ki je bil tudi član odbora za volilno reformo, so si bili Nemci edini v tem, da je treba odvrniti »to nevihto« od Koroške.⁷ Na štajerskem je ponovno glasovanje za sedmi slovenski mandat uspelo: to pot so za Slovence glasovali tudi nemški konservativci in krščanski socialci ter Italijani.⁸ Zaradi teh glasovanj in pogajanj o kompenzaciji za Slovence je prišlo do spora med koroškim slovenskim vodstvom in slovenskimi poslanci. Koroški Slovenci so slovenskim poslanecem, posebej pa dr. Šušteršiču, očitali, da so izdali slovenske interese na Koroškem in prodali drugi slovenski koroški mandat.

³ V op. 1 citirane Verhandlungen str. 333.

⁴ prav tam str. 332, 343.

⁵ prav tam str. 333, 337.

⁶ prav tam str. 273.

⁷ prav tam str. 345.

⁸ prav tam str. 343.

Glede Primorske je bil sklenjen sporazum med Slovansko zvezo in italijanskimi poslanci, ki pa je bil bolj daljnosežen, saj je urejal tudi italijansko zastopstvo na Tirolskem. Po tem sporazumu so dobili Italijani po eno novo poslansko mesto na Goriškem in v Istri, tako da je v obeh deželah nastalo razmerje 3 : 3, zato pa so se odpovedali dodatnemu tržaškemu mandatu, ki jim ga je bil obljubil Hohenlohe.⁹

Končni rezultat je bil za Slovence nekoliko slabši od Gautschevega prvega načrta. S 24 poslanci so imeli sicer delež (4,6 %), ki je skoraj točno ustrezal odstotku slovenskega prebivalstva v avstrijski polovici monarhije (4,7 %), a je bil nižji od Gautschevega (5,05 %). Podobno se je nekoliko poslabšal delež slovenskih poslancev od vseh poslanskih mest notranjeavstrijskih dežel (od 36 % na 34 %). Teh je bilo zdaj vseh skupaj 69 (5 več kot po Gautschevem predlogu): 33 Nemcev (48 % — 2 poslancev več kot po Gautschu), 24 Slovencev (34 % — 1 poslanec več kot po Gautschu), 10 Italijanov (14 % — 2 poslancev več kot po Gautschu), 2 Hrvata (3 %).

Rezultat vseh pogajanj in kompromisov od Gautschevega predloga do končne volilne reforme je pomenil za Slovence, kakor smo rekli, rahlo poslabšanje okrepljenega položaja v parlamentu. Morebiti drugače ni bilo mogoče; vendar pa se vprašujemo, v čem je bila toliko hvaljena mojstrovina šušteršičeve diplomacije. Slovenskega položaja mu ni uspelo okrepiti, pač pa mu je nedvomno uspelo nekaj drugega: skoraj do kraja uničiti slovenskim liberalcem možnost kaj več kot minimalnega zastopstva v parlamentu.

Avstrijski sistem ni dodeljeval mandatov po proporciju, ampak po absolutni večini v posameznih volilnih okrajih. To je bilo usodno za manjše stranke. Pred letom 1907 so bile posledice načela absolutne večine deloma omiljene z obstojem posebne mestne in kmečke kurije. Tako so imeli klerikalci na Kranjskem v rokah 6 kmečkih, liberalci 3 mestne mandate. Ob volilni reformi so v nekaterih deželah v okviru splošne in enake volilne pravice ohranili posebne mestne volilne okraje. S tem so bili zaščiteni interesi svobodomiselnih meščanskih strank, v nekaterih industrijsko razvitih središčih pa je moglo biti to v korist tudi socialnim demokratom. Mestni volilni okraji so ostali na primer na slovenskem Štajerskem, vendar so bili zasnovani le kot postojanka nemškega nacionalizma. Vanje so prišli samo kraji, ki so imeli po občevalnem jeziku in po volitvah nemško večino. Slovenski liberalci so bili v parlamentu in v odboru za volilno reformo povsem nepomembni in so povsem brezupno poskušali doseči formiranje mestnih volilnih okrajev tudi na Kranjskem. Ker se jim to ni posrečilo, jim je ostal od prejšnjih 3 mestnih mandatov en sam (ljubljski). Ljubljana je namreč še naprej volila zase, ostala liberalna mesta in trgi pa so se utopili v klerikalni večini novih volilnih okrajev. Razmerje med klerikalnimi in liberalnimi mandati se je samo zaradi volilne reforme spremenilo na Kranjskem od 6 : 3 na 10 : 1. Po proporcionalnem sistemu bi liberalci leta 1911 mogli imeti 2—3 poslance, pa tudi socialni demokrati bi imeli enega.

Boj za razmejitev volilnih okrajev, za ohranitev ali odpravo mestnih volilnih okrajev, za dodeljevanje posameznih predelov temu ali onemu volilnemu okraju je polnil delo odbora za volilno reformo in bil razrešen s kompromisi med vodilnimi klubi. Skupni interesi meščanskih strank različnih narodnosti so v veliki meri oblikovali volilne okraje v škodo socialne demokracije. Iz teh razlogov je mesto Maribor v svojih takratnih ozkih občinskih mejah volilo samo zase, da bi se mu ohranil »čisti meščanski in

⁹ O obljubi prav tam str. 227, o sporazumu str. 360—365.

nemški značaj«, kakor je dejal nemški nacionalec Wastian,¹⁰ Studenci so bili v drugem, Pobrežje in Razvanje pa v tretjem volilnem okraju. Trbovlje pa niso volile v mestnih volilnih okrajih, ampak s kmečkim podeželjem. Nobeno načelo v volilni reformi ni bilo dosledno izvedeno, izjeme in nedoslednosti so bile značilne zanjo.

Nova volilna pravica je bila res splošna (seveda samo za moške), enaka pa samo načelno. Ostalo je preveliko zastopstvo Nemcev in Italijanov, prenizko zastopstvo Ukrajincev in Čehov, ostala je zapostavljenost Galicije v primerjavi s Češko (Galicija je imela 106 poslancev, Češka pa 130 kljub temu, da je imela milijon prebivalcev manj), zapostavljenost Češke v primerjavi z nemško-slovenskimi deželami. Ne glede na to je seveda pomenila volilna reforma leta 1907 bistven korak naprej in je prinesla tudi Slovincem ogromne koristi. Dvignila jim je število poslancev s 15 na 24, s 3,5 % na 4,6 %, okrepila je slovensko zastopstvo na Kranjskem, Goriškem in Štajerskem, zagotovila slovenski mandat na Koroškem in v Trstu, ki je bil do tlej dosegljiv le v izjemnih priložnostih, in s tem potrdila slovensko naravnost v teh deželah, ustvarila je tudi poseben slovenski mandat v Istri.

Če govorimo o »slovenskih mandatih«, »slovenskih volilnih okrajih« (ali o nemških, italijanskih itd.), moramo te izraze seveda prav razumeti. Izrazi so se uveljavili v debatah v odboru za volilno reformo in pozneje v poročilih o volitvah, ni jih pa poznala zakonodaja (razen za volitve na Moravskem). Navadno (in tako je bilo v vseh naših deželah) so imeli volilno pravico vsi polnoletni moški prebivalci volilnega okraja ne glede na narodnost. Za mandat so se lahko potegovali kandidati katerekoli stranke in narodnosti, tako da teoretično noben mandat ni bil zagotovljen nobenemu narodu. Slovenski (ali nemški, italijanski in tako dalje) se je imenoval volilni okraj le zato, ker je imelo slovensko (nemško, italijansko) prebivalstvo (po občevalnem jeziku) v njem večino in ker sta se vlada in odbor za volilno reformo večinoma res trudila, da bi bili volilni okraji narodnostno čim bolj čisti, čim manj mešani. V nekaterih volilnih okrajih se je zgodilo, da pri volitvah ni zmagal kandidat večinske narodnosti; ti primeri so bili zelo redki. Na Slovenskem ni bilo nobenega, čeprav so se slovenski kandidati marsikje v slovenskih volilnih okrajih ostro spopadali s kandidati drugih narodov in so se seveda tudi sami borili v nekaterih italijanskih in nemških volilnih okrajih (zlasti v Trstu in na Koroškem).

Splošna in enaka volilna pravica je izredno povečala moč socialne demokracije. Pred letom 1907 je imela v parlamentu najprej 15 (1897), nato 10 (1901) poslancev, zdaj (1907) jih je bilo izvoljenih 87 ali ena šestina (16 %) vseh poslancev: 50 Nemcev, 24 Čehov, 6 Poljakov, 5 Italijanov in 2 Ukrajince. Slovence oziroma člana Jugoslovanske socialno demokratske stranke sicer ni bilo nobenega, pač pa je bilo izvoljenih sedem italijanskih in nemških socialnih demokratov v volilnih okrajih na slovenskem in mešanem narodnostnem ozemlju (4 v Trstu, 2 na Koroškem, 1 na Štajerskem, v Mariboru). Socialna demokracija je bila pri nas najmočnejša v Trstu in na Koroškem (21—24 % volilnih upravičencev), drugod pa je zajela 5—9 %.

Za splošno volilno pravico so se potegovali in so imeli od nje na Slovenskem tudi največ koristi novi, nič več konservativno usmerjeni slovenski klerikalci, ki so v teh letih širili svojo dejavnost iz Kranjske tudi v sosednje dežele. V njihovo korist so izgubljali svoje glasove liberalci. Ta proces se je ustavil na Kranjskem po letu 1910, v drugih deželah pa je trajal do prve svetovne vojne. Triumf klerikalizma kot posledica splošne volilne

¹⁰ prav tam str. 255.

pravice je bil značilen za področja s premalo razvito industrijo in tako tudi za slovensko ozemlje.

V predelih nacionalnih bojev na slovenski severni meji so imeli korist od splošne volilne pravice tudi nemški nacionalisti, ki so znali zelo zgodaj z demagoškimi frazami pokazati interes za malega človeka, uporabljali pa so tudi metode pritiska, ki nas v mnogočem spominjajo na poznejši nacizem. Delež glasov za slovenske meščanske stranke se v krajih, kjer je gospodovala nemška buržoazija, ni povečal. Novi volilci (čeprav slovenskega rodu) so večinoma glasovali za nemške nacionaliste, kolikor se niso, zlasti v večjih središčih, pridružili delavskemu gibanju in glasovali za socialno demokracijo. Na zahodni meji je bilo precej drugače. To se je pokazalo zlasti v Trstu, kjer sta se ravno s splošno volilno pravico uveljavile socialna demokracija in slovenska meščanska stranka kot kar enakovreden nasprotnik italijanske liberalno nacionalne stranke. Poleg tega se je v delavskem gibanju tu enakopravno krepiła tudi slovenska narodna zavest, česar na severni meji ni bilo.

Volitve leta 1907 so pomenile zmagoslavje delavskega gibanja, dotlej premalo zastopanih narodov, poraz nemškega in italijanskega nacionalizma, pa tudi uspeh krščanskih socialcev. »Vse je le rdeče in črno,« je obupano pisal Marburger Zeitung.¹¹ Naslednje volitve leta 1911, zadnje parlamentarne volitve v stari Avstriji, so bile reakcija na volitve leta 1907. Pomenile so v marsičem uspešno protiofenzivo nemškega in italijanskega nacionalizma.

Volilna reforma leta 1907 je bila samo korak na poti, ki se je začela leta 1896. Pospešila je reforme v deželnih zborih, za katere pa je avstrijska vlada še naprej vztrajala na načelu, naj se uvede splošna kurija, nikakor pa ne splošna in enaka volilna pravica.

Kdor je mislil, da bo uvedba splošne in enake volilne pravice kakor s čarobno palico rešila vse avstrijske probleme, se je močno zmotil. Problemi so ostali isti, rešljivi pa niso bili nič bolj. Delazmožnost parlamenta se ni bistveno spremenila. Strankarska in nacionalna nasprotja so ostala. Spremenile so se metode in intenzivnost politične agitacije in političnih bojev. Stranke so povsem in dokončno prevladale nad posamezniki.

Zusammenfassung

DIE DEMOKRATISIERUNG DES WAHLSYSTEMS (1907) UND IHRE AUSWIRKUNGEN

Der Grundsatz des allgemeinen und gleichen Wahlrechts für die Wahlen in den österreichischen Reichsrat konnte sicher im Jahr 1905 durchsetzen, was sich auf sozialdemokratische Massenaktionen, die Krise des Regierungssystems in Ungarn und die Revolution in Rußland zurückführen läßt. Im Februar 1906 unterbreitete die Regierung Gautsch eine Regierungsvorlage, im März wurde vom Abgeordnetenhaus ein aus 49 Mitgliedern bestehender Wahlreformausschuß gewählt, in dem die Slowenen nur mit drei Mitgliedern vertreten waren: dem steierischen Abgeordneten Dr. Miroslav Ploj, der zunächst zum ersten Obmannstellvertreter, im Juni aber zum Obmann gewählt wurde, dem Vorsitzenden der slowenischen Volkspartei in Krain Dr. Ivan Šušteršič, der in Verhandlungen und Rücksprachen im Ausschuß, zwischen den Klubs und mit der Regierung eine große Aktivität entwickelte, und dem Vertreter der slowenischen Liberalen, die jedoch im Parlament keinen Einfluß ausüben konnten. In der Gautschschen Vorlage war die bis damals zu zahlreiche Vertretung der Deutschen und Italiener vermindert und die Vertretung der slawischen Völker, obwohl noch immer nicht genügend, vergrößert.

¹¹ Marburger Zeitung 16. maja 1907.

Während der Verhandlungen im Wahlreformausschuß wurde dieses Verhältnis durch verschiedene Kompromisse zugunsten der Deutschen und Italiener etwas verbessert. Am 1. Dezemer 1906 wurde der Gesetzestext im Abgeordnetenhaus, am 21. Januar 1907 im Herrenhaus verabschiedet und am 26. Januar 1907 hat er die kaiserliche Sanktion erhalten. Die Slowenen hatten vor der Wahlreform 15 Abgeordnete (3,5 %) im Abgeordnetenhaus, nach der Gautscheschen Regierungsvorlage 23 (5 %) (11 in Krain, 6 in der Steiermark, 5 im Küstenland, 1 in Kärnten), nach der endgültigen Wahlreform aber 24 (4,6 %), während der Anteil der slowenischen Bevölkerung nach der Umgangssprache im Jahr 1909 4,7 % betrug. Im Laufe der Verhandlungen im Wahlreformausschuß wurde den Deutschen ein Mandat in Krain gegeben (Kočevje — Gottschee), das von der Regierung nicht vorgesehen worden war, als Kompensation dafür aber haben die Slowenen das siebte Mandat in der Steiermark erhalten, während eine solche Kompensation durch ein zweites slowenisches Mandat in Kärnten von allen deutschen bürgerlichen Parteien zurückgewiesen wurde. Durch ein Abkommen zwischen italienischen Abgeordneten und den Abgeordneten des slowenischen, von Sušteršič geleiteten Verbandes wurde die Vertretung der italienischen Bevölkerung in Tirol und im Küstenland geregelt. Die Slowenen haben aus der Wahlreform viele Vorteile gezogen. Obwohl sie im Rahmen der innerösterreichischen Länder noch immer nicht entsprechend vertreten waren, da von 69 Abgeordneten aus diesen Ländern (Steiermark, Kärnten, Krain, Küstenland) nur 34 % auf sie entfielen, während sie von der Bevölkerung nach der Umgangssprache 41 % einnahmen, wurde die slowenische Vertretung in Krain, im Land Görz-Gradisca und in der Steiermark verstärkt, da ein bis damals nur in Ausnahmefällen erreichbares slowenisches Mandat in Kärnten und Triest gesichert wurde und damit auch die slowenische Anwesenheit in diesen Ländern bestätigt wurde; es wurde auch ein besonderes slowenisches Mandat in Istrien errichtet. Den meisten Nutzen von der Wahlreform haben in Slowenien die neuen, nicht mehr konservativ ausgerichteten slowenischen Klerikalen gezogen, besonders trifft das für industriell unterentwickelte Gebiete zu. Die slowenischen Liberalen büßten in Krain durch die Wahlreform 2 Abgeordnete von insgesamt 3 Abgeordneten ein, weil es im Lande keine städtischen Wahlbezirke mehr gab. Die Sozialdemokratie nahm an Stärke zu, doch konnte in den slowenischen Wahlbezirken kein Kandidat der jugoslawischen Sozialdemokratischen Partei gewählt werden, im slowenischen und im national gemischten Gebiet in Triest, Kärnten, der Steiermark sind dagegen im Jahr 1907 7 italienische und deutsche Sozialdemokraten gewählt worden. An der nördlichen slowenischen Nationalgrenze ist der Anteil der Stimmen für die slowenischen bürgerlichen Parteien in der Orten, wo die deutsche Bourgeoisie herrschte, nicht gewachsen. Die neuen Wähler, obwohl gebürtige Slowenen, wählten hauptsächlich für deutsch-nationale Kandidaten, inwiefern sie sich nicht, vor allem größeren Zentren, für die Sozialdemokratie entschlossen. An der westlichen Nationalgrenze sah die Lage anders aus. In Triest haben sich gerade durch das allgemeine Wahlrecht die Sozialdemokratische Partei und die slowenische bürgerliche Partei als gleichwertige Gegner für die italienische liberal-nationale Partei geltend gemacht. Außerdem hat sich hier auch das slowenische nationale Bewußtsein gestärkt, was für die Nordgrenze nicht behauptet werden konnte.

ZGODOVINSKO DRUŠTVO ZA SLOVENIJO

YU-61000 Ljubljana, Aškerčeva 12/I, tel.: (061) 22 121, int. 209

vas vabi, da vstopite v društvo kot redni član

Društveni člani po nižji ceni prejema osrednje društveno glasilo »Zgodovinski časopis«, imajo popust pri nabavi knjig iz društvene zaloge, lahko sodelujejo pri strokovnih in družabnih prireditvah društva (zborovanja, predavanja, strokovne ekurzije in podobno) ter brezplačno prejmejo društveno značko in izkaznico.

Za leto 1979 znaša društvena članarina 50 dinarjev, članarina z naročnino na »Zgodovinski časopis« pa 220 dinarjev. Za študente je društvena članarina z naročnino polovična — 110 dinarjev. Letos imajo poleg študentov prvič popust tudi upokojenci, dolgoletni člani društva, za katere naročnina s članarino znaša 165 dinarjev. Člani pokrajinskih zgodovinskih društev upravi »Zgodovinskega časopisa« poravnajo le naročnino v višini 170 dinarjev, medtem ko članarino vplačajo pri matičnem društvu. Letos bo naša revija prvič izšla predvidoma kar v štirih zvezkih.

Prijavnico za vpis v društvo lahko zahtevate na društvenem naslovu, članarino in naročnino pa vplačate osebno ali na društveni žiro račun številka 50101-678-49040.

Na sedežu Zgodovinskega društva za Slovenijo, v Ljubljani, Aškerčeva 12/I, lahko še vedno dobite večino letnikov predvojnega »Glasnika Muzejskega društva za Slovenijo«, kazali publikacij Muzejskega društva in prvih petindvajset letnikov »Zgodovinskega časopisa«, nekatere druge starejše historične publikacije, še zlasti pa večino letnikov društvenega glasila — »Zgodovinskega časopisa« (ZČ):

ZČ 1/1947 (ponatis) — 100 din	ZČ 24/1970, št. 3-4 — 80 din
ZČ 2-3/1948-49 — 100 din	(kmalu razprodan)
ZČ 4/1950 — razprodan	ZČ 25/1971, št. 1-2 — razprodan
ZČ 5/1951 — razprodan	ZČ 25/1971, št. 3-4 — 100 din
ZČ 6-7/1952-53 — razprodan	(kmalu razprodan)
ZČ 8/1954 — 40 din	ZČ 26/1972, št. 1-2 — razprodan
ZČ 9/1955 — 100 din	ZČ 26/1972, št. 3-4 — razprodan
ZČ 10-11/1956-57 — 100 din	ZČ 27/1973, št. 1-2 — 60 din
ZČ 12-13/1958-59 — 150 din	ZČ 27/1973, št. 3-4 — 100 din
(kmalu razprodan)	(kmalu razprodan)
ZČ 14/1960 — 40 din	ZČ 28/1974, št. 1-2 — 80 din
ZČ 15/1961 — 100 din	ZČ 28/1974, št. 3-4 — 50 din
ZČ 16/1962 — 50 din	ZČ 29/1975, št. 1-2 — 60 din
ZČ 17/1963 (ponatis) — 150 din	ZČ 29/1975, št. 3-4 — 60 din
ZČ 18/1964 (ponatis) — 200 din	ZČ 30/1976, št. 1-2 — 120 din
ZČ 19-20/1965-66 — 50 din	ZČ 30/1976, št. 3-4 — 120 din
ZČ 21/1967 — 40 din	ZČ 31/1977, št. 1-2 — 140 din
ZČ 22/1968, št. 1-2 — 30 din	ZČ 31/1977, št. 3 — 100 din
ZČ 22/1968, št. 3-4 — razprodan	ZČ 31/1977, št. 4 — 100 din
ZČ 23/1969, št. 1-2 — 60 din	ZČ 32/1978, št. 1-2 — 150 din
ZČ 23/1969, št. 3-4 — 80 din	ZČ 32/1978, št. 3 — 100 din
(kmalu razprodan)	ZČ 32/1978, št. 4 — 100 din
ZČ 24/1970, št. 1-2 — razprodan	ZČ 33/1979, št. 1 — 150 din

Za nakup kompleta ZČ odobravamo poseben popust. Za naročila, večja od 200 dinarjev, je možno obročno odplačevanje. Člani Zgodovinskega društva s poravnanimi tekočimi društvenimi obveznostmi imajo 25-odstotni popust, študentje 50-odstotni popust. Za naročila iz tujine velja 20-odstotni pribitek na cene knjižne zaloge.

Publikacije lahko naročite in prejmete osebno na društvenem sedežu, prav tako pa tudi po pošti.

Ponatise zvezkov ZČ, ki so že razprodani, lahko naročite v prednaročilu.